

בתולה נשאת ליום הרביעי,
 ואלמנה ליום החמישי.
 שפעמים בשבת בתי דינין יושבין
 בעירות, ביום השני וביום
 החמישי,
 שאם היה לו טענת בתולים, היה
 משכים לבית דין:

בתולה נישאת ליום הרביעי

כתובות א, א

מסכת כתובות פותחת ברשימת ימות השבוע שנקבעו לחתונה. במשנה מופיע גם הנימוק לבחירת היום הרביעי – שאם יתברר לאדם שאשתו אינה בתולה יוכל להגיע לבית הדין כבר למחרת כדי לשנות את סכום הכתובה. ברם המפרשים האחרונים¹ העירו כי מתוך הסוגיה בתלמוד הירושלמי מתברר שנימוק זה הוא תוספת מאוחרת למשנה, שכן הירושלמי מתעלם מנימוק זה ומציע הסבר אחר לקביעת היום הרביעי:

בתולה נישאת ביום הרביעי. בר קפרא אמר מפני שכתובים במ ברכה.
 ירושלמי כתובות א, א (כד ע"ד)

בהמשך הסוגיה, כשעולה הנימוק של סמיכות החתונה לשיבת בית הדין, הוא מובא לא בשם המשנה אלא בשם האמורא רבי אלעזר.

ברצוני לחזק את ההשערה שהנימוק איננו חלק מהמשנה המקורית ובתוך כך להציע הסבר אחר למשנה. ככלל אין דרכה של המשנה לנמק את פסיקותיה. יתרה מזו, הנימוק של "טענת בתולים" אינו מסביר את הרישא של המשנה, הוא אינו מנמק מדוע אי אפשר להתחתן ביום ראשון (שהרי גם ביום שני בתי דינין יושבים). הוא גם אינו מסביר את נישואי האלמנה ביום חמישי.

ומצד המבנה – המשנה בלי הנימוק חושפת את אופייה השירי:

בתולה נשאת ליום הרביעי, ואלמנה ליום החמישי.

כתובות א, א

בתולה, כתובה מאת:ם. ואלמנה, מנה.

שם א, ב

נראה לי שהחיבור של טענת הבתולים למשנתנו נועד לקשור את הנושא הראשון של הפרק, העוסק ביום החתונה, לשאר הפרק, העוסק בטענת בתולים, יותר ממה שהוא נועד להסביר את הבחירה ביום הרביעי.

“שלא לעקור זמנו של רביעי”

והינשא בראשון וישכ' לבית דין בשני
 אית דבעי מימר שלא לעקור זמנו של רביעי
 ואית דבעי מימר כהדא דתני בר קפרא דבר קפרא אמ' מפני שכתוב בהן ברכה.
 ירושלמי כתובות א, א (כד ע"ד)

אם כן, במה בכל זאת נתייחד יום רביעי? נראה לי כי יסודו של הדיון אינו בייחודו של יום הרביעי אלא בחשיבות לכונן יום קבוע לחתונה. תפקיד מרכזי של כל טקס, ובכלל זה חתונה, הוא ליצור סדר ומבנה, ויצירת קביעות במישור הזמן מסייעת לכך. קביעת יום מסוים לחתונות מסייעת לבחור תאריך, מונעת בלבולים ואי-הבנות. יצירת הקביעות מעניקה אופי מיוחד ליום הנבחר, הוא הופך מסתם יום ל"יום האהבה" או "יום החתונות", ונוצקים בו תוכן ואיכות מיוחדים.

חשיבותו של זמן קבוע לטקסים עולה יפה בספר "הנסיך הקטן" של סנט אקזופרי:

למחרת חזר הנסיך הקטן.
 "מוטב אלו באת בשעה שבאת אתמול" אמר השועל. "אם תבוא בארבע אחרי צהרים, למשל, אתחל לשמח כבר בשלש... אבל אם תבוא כל פעם בשעה אחרת, אף פעם לא אדע באיזו שעה להכין את לבי... אנחנו זקוקים לטקסים."
 "מה זה טקס?" שאל הנסיך הקטן.
 "גם זה משהו שהזנח יותר מדי," אמר השועל. "זה הדבר שמבדיל יום אחד מכל שאר הימים, ושעה אחת מכל שאר השעות. לצידים שרודפים אחרי, למשל, יש טקס. ביום חמישי הם רוקדים עם בנות הכפר. ואמנם יום חמישי הוא יום נפלא! אני מטיל לי עד הכרם. אלו רקדו הצידים כל פעם ביום אחר, היו כל הימים דומים זה לזה ולא היו לי חופשות כלל".²

הצורך הטבעי בקביעות יצר נוהג לקבוע חתונות ביום מסוים. מכל ימות השבוע נבחר יום הרביעי דווקא בזכות כמה יתרונות – ראשית, בית הדין יושב ממחרת לו. שנית, זהו יום של ברכה ושלישית, הוא באמצע השבוע ולפיכך מקל את הפקת האירוע. מכיוון שמקור הדיון הוא עצם הקביעות, לכן גם אם השתנו התנאים וגם אם נימוקים אלו אינם תקפים עוד, הקביעות גוברת ואין "לעקור זמנו של רביעי".

נספח – פירושו של שמואל במשנה

בסוגיית הבבלי על משנתנו שמואל מציע הסבר אחר לקביעת החתונות ביום רביעי, ואפשר שביסודו עומדת תפיסה דומה לתפיסה שהוצגה עד כה:

אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל: מפני מה אמרו בתולה נשאת ליום הרביעי?
 לפי ששנינו: הגיע זמן ולא נישאו – אוכלות משלו ואוכלות בתרומה,
 יכול הגיע זמן באחד בשבת יהא מעלה לה מזונות?
 לכך שנינו: בתולה נשאת ליום הרביעי.

בבלי, כתובות ב ע"א

מעצם העלאת נימוק אחר לקביעת החתונות ביום רביעי אפשר לשער שכמו האמוראים שבירושלמי גם במשנה שהייתה לפני שמואל לא הופיע הנימוק של טענת בתולים. הוא מתייחס ליום רביעי לא כאל חקיקה או תקנה אלא כאל הנהגה שמקורה עממי, והוא אינו מתייחס לאופן התפתחותה המדויק. שמואל שואל מדוע מנהג זה נשנה במשנה שהרי אין הוא דין ולמעשה מותר להתחתן ביום אחר, ומשיב שיש השלכה הלכתית למנהג הזה – אם חל עיכוב בחתונה, אחריות הבעל לפרנסת לאשתו מתחילה ביום רביעי. שמואל משווה בין משנתנו ובין המשנה בפרק חמישי:

נוהגין לכתולה שנים עשר חודש משתקבע הבעל לפרנס את עצמה.
 וכשם שנוהגין לאשה, כך נוהגין לאיש לפרנס את עצמו. ולא למנה שלשים יום.
 הגיע זמן ולא נשאו, אוכלת משלו ואוכלת בתרומה.

כתובות ה, ב

פסק זמן של י"ב חודש הוא הנהגה הגיונית אבל בוודאי שאינו כורח ההלכה. אזכורו במשנה קשור לדין "הגיע זמן ולא נשאו אוכלת משלו...". שמואל מסביר שזו הסיבה ששנית במשנה ההנהגה של "בתולה נישאת ליום הרביעי" העוסקת גם היא בקביעת יום החתונה.

¹ מופיע בפירושו "יפה מראה" לתלמוד הירושלמי. ראה גם ש' ליברמן, תוספתא כפשוטה כתובות, עמ' 185, ישראל תשנ"ו.

² אקוופרי, הנסיך הקטן, עמ' 61-62. יש לציין שהקביעה של יום חמישי הולמת את ההלכה שאלו שנוולדו גויים יום חתונתם ביום חמישי, כמו אלמנות. ואכמ"ל.